

KREDIT-MODUL TIZIMI SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI BAHOLASH VA INNOVATSION MEXANIZMLARINI ISHLAB CHIQISH**Sulaymanova Umidaxon Kudratullayevna***Oriental universiteti "Ta'lim menejmenti"**yo'nalishi magistranti***Mamanazarova Nargiza Komildjanovna***"Biznes va boshqaruv" kafedrası professori.*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada kredit-modul tizimi sharoitida ta'lim sifatini baholash va boshqarishning innovatsion mexanizmlarini ishlab chiqish masalalari tadqiq etilgan. Tadqiqotda ta'lim sifatini monitoring qilishning zamonaviy usullari, talabalar bilimni baholashda shaffoflikni ta'minlovchi raqamli texnologiyalarning o'rni va ta'lim jarayonini optimallashtirish modellari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro ECTS standartlari asosida o'quv jarayonini samarali boshqarish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.*

Kalit so'zlar: *kredit-modul tizimi, ta'lim sifati, innovatsion mexanizm, ECTS, ta'lim menejmenti, raqamli monitoring, kompetensiyaviy yondashuv, mustaqil ta'lim, baholash mezonlari.*

Аннотация: *В данной статье исследуются вопросы разработки инновационных механизмов оценки и управления качеством образования в условиях кредитно-модульной системы. В исследовании анализируются современные методы мониторинга качества образования, роль цифровых технологий, обеспечивающих прозрачность оценки знаний студентов, и модели оптимизации учебного процесса. Также выдвигаются научно-практические предложения по эффективному управлению учебным процессом на основе международных стандартов ECTS.*

Ключевые слова: *кредитно-модульная система, качество образования, инновационный механизм, ECTS, менеджмент в образовании, цифровой мониторинг, компетентностный подход, самостоятельное образование, критерии оценки.*

Abstract: *This article examines the issues of developing innovative mechanisms for assessing and managing the quality of education in the conditions of the credit-module system. The study analyzes modern methods of monitoring the quality of education, the role of digital technologies ensuring transparency in assessing students' knowledge, and models for optimizing the educational process. Furthermore, scientific and practical proposals for the effective management of the educational process based on international ECTS standards are put forward.*

Keywords: *credit-module system, quality of education, innovative mechanism, ECTS, education management, digital monitoring, competency-based approach, independent education, assessment criteria.*

KIRISH

Zamonaviy dunyoda oliy ta'lim tizimining transformatsiyasi va xalqaro integratsiya jarayonlari ta'lim mazmuni hamda uni tashkil etish shakllarini tubdan isloh qilishni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida belgilangan vazifalar doirasida oliy o'quv yurtlarining kredit-modul tizimiga o'tishi ta'lim sifatini baholash va boshqarishda yangi davrni boshlab berdi. Kredit-modul tizimi nafaqat o'quv jarayonini tashkil etishning texnik modeli, balki talabaga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish, o'qitish natijalarini xalqaro miqyosda tan olinishini ta'minlash va ta'lim oluvchining mustaqil fikrlash qobiliyatini yuksaltirishga qaratilgan strategik yondashuvdir.

Ta'lim sifatini baholash masalasi kredit-modul tizimi sharoitida o'zining an'anaviy mazmunidan farqli ravishda yangicha qirralarni kasb etadi. Ilgari ta'lim sifati asosan talabaning o'zlashtirish darajasi bilan o'lchangan bo'lsa, yangi tizimda bu tushuncha o'quv dasturlarining moslashuvchanligi, modullarning mantiqiy ketma-ketligi va talabaning mustaqil ta'lim olishga bo'lgan mas'uliyati bilan bevosita bog'liqdir. Shu sababli, ta'lim sifatini nazorat qilishning eskirgan usullaridan voz kechib, jarayonning barcha ishtirokchilarini ob'ektiv baholay oladigan innovatsion mexanizmlarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish soha oldidagi eng dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, unda kredit-modul tizimi sharoitida ta'lim sifatini baholashning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etiladi. Ta'lim jarayonini raqamlashtirish, baholashning shaffof tizimlarini yaratish va talabalarning kasbiy kompetensiyalarini aniqlashda innovatsion yondashuvlarni qo'llash masalalari tahlil qilinadi. Kirish qismida belgilab olingan vazifalar ta'lim sifatini boshqarish mexanizmini takomillashtirish orqali milliy oliy ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglardagi o'rnini mustahkamlashga va kadrlar tayyorlash sifatini mehnat bozori talablariga to'liq muvofiqlashtirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Kredit-modul tizimi sharoitida ta'lim sifatini baholash masalasi Bolonya deklaratsiyasi tamoyillari doirasida ko'plab xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Yevropa olimlarining qarashlarida asosiy urg'u "ta'lim natijalari" (learning outcomes) va talabaning mustaqil ishini rejalashtirish samaradorligiga qaratiladi. Ilmiy adabiyotlarda ta'lim sifatini baholashning ikkita asosiy modeli — ichki sifat nazorati (Internal Quality Assurance)

va tashqi sifat auditi (External Quality Audit) konsepsiyalari keng tahlil qilinadi. Tadqiqotchilarning fikricha, kredit tizimida baholash nafaqat bilimni tekshirish, balki talabaning kasbiy kompetensiyalari shakllanishini monitoring qilish vositasi bo‘lishi kerak.

MDH mamlakatlari, xususan, O‘zbekiston olimlarining izlanishlarida kredit-modul tizimiga o‘tish davrida yuzaga keladigan metodologik muammolar va baholash tizimini raqamlashtirish masalalari markaziy o‘rin tutadi. Ko‘plab mahalliy tadqiqotlarda ta‘lim sifatini baholashning innovatsion mexanizmi sifatida "raqamli iz" (digital footprint) va ta‘lim tahlillari (learning analytics) kabi yangi yondashuvlar taklif etilmoqda. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, baholash jarayonida shaffoflikni ta‘minlash va korrupsion xavflarni kamaytirish uchun inson omilini istisno etuvchi algoritmlarni ishlab chiqish sohaning eng dolzarb yo‘nalishi bo‘lib qolmoqda.

Mazkur tadqiqotni o‘tkazishda tizimli yondashuv, mantiqiy umumlashtirish va modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasining asosini ta‘lim sifatini baholashning ko‘p qirrali modeli tashkil etib, unda nafaqat akademik ko‘rsatkichlar, balki talabalar va ish beruvchilarning qanoatlanish darajasi ham inobatga olindi. Tahlil jarayonida oliy ta‘lim muassasalarida qo‘llanilayotgan mavjud baholash tizimlarining kontent-tahlili o‘tkazildi va ularning kredit-modul tizimi talablariga muvofiqligi qiyosiy o‘rganildi.

Shuningdek, tadqiqotda ekspert baholash metodi qo‘llanilib, unda ta‘lim menejmenti sohasidagi mutaxassislarining sifatni nazorat qilish bo‘yicha takliflari sintez qilindi. Ma‘lumotlarni qayta ishlashda deduksiya metodidan foydalanilgan holda, xalqaro standartlardan milliy ta‘lim muhitiga mos keladigan innovatsion mexanizmlarning mantiqiy modeli ishlab chiqildi. Bunday metodologik baza ta‘lim sifatini baholash tizimini nafaqat nazariy jihatdan asoslashga, balki uni amaliyotga tatbiq etish bo‘yicha aniq mexanizmlarni taklif etishga imkon yaratadi.

NATIJALAR

Kredit-modul tizimi sharoitida ta‘lim sifatini baholashning mavjud holatini tahlil qilish natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quv jarayonining modullarga bo‘linishi talabalarning fanlarni o‘zlashtirish izchilligini 20-25 foizga oshirgan. Natijalar shuni tasdiqlaydiki, nazorat tadbirlarining muntazamligi (haftalik va modul ichidagi baholashlar) talabalarda "sessiyadan sessiyagacha" bo‘lgan an‘anaviy o‘qish modelidan voz kechish va yil davomida tizimli tayyorgarlik ko‘rish ko‘nikmasini shakllantirgan. Baholashning innovatsion mexanizmi sifatida masofaviy ta‘lim platformalari (LMS — Learning Management System) orqali avtomatik testlash va topshiriqlarni qabul qilish tizimining joriy etilishi baholashdagi xolislik ko‘rsatkichini sezilarli darajada yuksaltirdi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, talabalarning mustaqil ishi (TMI) yuklamasini to‘g‘ri taqsimlash ta‘lim sifatining eng muhim indikatori sifatida namoyon bo‘ldi. Kredit tizimiga o‘tilgan muassasalarda talabalarning axborot resurslari bilan ishlash vaqti 1,8 barobarga oshgan bo‘lsa-da, mustaqil ta‘limni baholashning aniq mezonlari ishlab chiqilgan modullarda o‘zlashtirish sifati yuqoriroq ekanligi aniqlandi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, "keysar yechish" va "loyihaviy o‘qitish" (PBL) metodlari asosida baholangan talabalarning kasbiy kompetensiyalari nazariy imtihon topshirgan talabalarga qaraganda 35 foizga yuqoriroq shakllangan.

Shuningdek, ta‘lim sifatini baholashda innovatsion mexanizm sifatida "Kredit-kumulyativ tizimi"ning joriy etilishi talabalar uchun akademik harakatchanlik imkoniyatlarini kengaytirgani natijalarda o‘z ifodasini topdi. Talabalarning o‘zlashtirgan kreditlari xalqaro miqyosda tan olinishi uchun baholash mezonlarining ECTS standartiga muvofiqlashtirilishi milliy ta‘lim tizimining jozibadorligini oshirgan. Natijalar shuni anglatadiki, baholash tizimining shaffofligi va talabalar uchun o‘z natijalarini onlayn kuzatish imkoniyati ta‘lim muassasasidagi ijtimoiy-psixologik muhitga ijobiy ta‘sir ko‘rsatib, korrupsion xavflarni minimallashtirgan.

Yana bir muhim natija — ta‘lim sifatini baholash jarayoniga ish beruvchilarning jalb etilishi bilan bog‘liq. Innovatsion mexanizm doirasida yakuniy nazoratlar va amaliy modullarni baholashda soha mutaxassislarining ishtiroki bitiruvchilarning mehnat bozori talablariga muvofiqligini real baholash imkonini berdi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, bunday yondashuv ta‘lim dasturlarini doimiy yangilab borish (update) uchun kuchli indikator bo‘lib xizmat qilmoqda. Umumiy natijalar kredit-modul tizimida sifatni baholash nafaqat tekshiruv, balki ta‘lim muhitini rivojlantiruvchi strategik vositaga aylanganini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Kredit-modul tizimi sharoitida ta‘lim sifatini baholash natijalari shuni ko‘rsatadiki, tizimning muvaffaqiyati nafaqat texnik reglamentlarga, balki akademik madaniyatning o‘zgarishiga ham bog‘liqdir. Olingan natijalar muhokamasi shuni namoyon qildiki, baholashning innovatsion mexanizmlarini joriy etishda eng katta muammo — o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi an’anaviy munosabatlarning "sub’ekt-sub’ekt" tamoyiliga to‘liq o‘tmaganligidir. Ko‘p hollarda baholash tizimi raqamlashgan bo‘lsa-da, modul topshiriqlarining mazmuni hali ham reproduktiv (xotiraga asoslangan) xarakterda qolmoqda. Bu esa kredit-modul tizimining asosiy maqsadi bo‘lgan — tanqidiy fikrlashni rivojlantirish vazifasiga zid keladi.

Muhokama qilinishi lozim bo‘lgan yana bir muhim jihat — talabalarning mustaqil ishini baholash mexanizmidir. Natijalar mustaqil ta‘lim soatlari oshganini ko‘rsatsa-da, ularning sifati va baholash mezonlarining shaffofligi borasida savollar mavjud. Innovatsion mexanizm

sifatida taklif etilayotgan "loyihaviy baholash" va "peer-review" (talabalarning bir-birini baholashi) usullari akademik muhitda hali to‘liq o‘z o‘rnini topmagan. Buning sababi sifatida o‘qituvchilarning yuklamasi yuqoriligi va har bir talabani individual traektoriyasini kuzatish uchun vaqt hamda resurslar yetishmasligini ko‘rsatish mumkin.

Shuningdek, ta‘lim sifatini baholashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning "ikkinchi tomoni" ham muhokama markazida bo‘lishi kerak. Avtomatlashtirilgan tizimlar xolislikni ta‘minlasa-da, ular talabani ijodiy salohiyatini va nostandart fikrlashini to‘liq qamrab ololmasligi mumkin. Shu sababli, innovatsion mexanizmlar faqatgina algoritmlarga tayanib qolmay, balki inson kapitali va raqamli vositalarning sinteziga asoslanishi lozim. Bunda "sifat auditi" jarayoniga nafaqat akademik xodimlar, balki psixologlar va soha ekspertlarini jalb qilish baholashning majmuaviyligini ta‘minlaydi.

Xulosaviy muhokama sifatida aytish mumkinki, kredit-modul tizimida sifatni baholash doimiy ravishda yangilanib turuvchi jarayon bo‘lishi kerak. Mehnat bozorining tezkor o‘zgarishi modullar mazmunini va ularni baholash mezonlarini har yili qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Inovatsion mexanizmlarning samaradorligi ularning qanchalik murakkabligida emas, balki ta‘lim natijalarining amaliyotga qanchalik yaqinligi va talabani professional shaxs sifatida shakllanishiga qanday xizmat qilishi bilan o‘lchanishi zarur.

Maqolaning yakuniy qismida kredit-modul tizimida ta‘lim sifatini baholash bo‘yicha olib borilgan tadqiqotning umumiy xulosalari va sohani takomillashtirishga qaratilgan strategik takliflar jamlandi.

XULOSA

Kredit-modul tizimi sharoitida ta‘lim sifatini baholashni tadqiq etish shuni ko‘rsatadiki, mazkur tizim oliy ta‘lim muassasalarida boshqaruv va o‘qitish sifatini yangi bosqichga olib chiquvchi kuchli strategik vositadir. Kredit tizimiga o‘tish shunchaki o‘quv rejalarini o‘zgartirish emas, balki ta‘lim madaniyatini transformatsiya qilish, talabani o‘z bilimi uchun mas‘ul sub‘ektga aylantirish va baholash jarayonlarining mutlaqo shaffofligini ta‘minlash demakdir. Olib borilgan tahlillar shuni tasdiqlaydiki, baholashning innovatsion mexanizmlari, xususan, raqamli monitoring va kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi ta‘lim natijalarini mehnat bozori talablariga muvofiqlashtirishning eng samarali yo‘li hisoblanadi.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, ta‘lim sifatini oshirish uchun baholash tizimi nafaqat nazorat funksiyasini, balki rivojlantiruvchi va rag‘batlantiruvchi funksiyalarni ham bajarishi lozim. Buning uchun oliy ta‘lim muassasalarida mustaqil ta‘limni baholashning aniq metodologik asoslarini yaratish, professor-o‘qituvchilarning raqamli va pedagogik mahoratini doimiy yuksaltirish hamda ta‘lim sifati auditiga ish beruvchilarni faol jalb etish zarur. Kredit-modul tizimida baholash mexanizmlarining takomillashtirilishi talabalarning

akademik mobilligini oshirish bilan birga, milliy diplomlarning xalqaro miqyosda tan olinishi (nostrifikatsiya) jarayonlarini ham soddalashtiradi.

Istiqbolda ta’lim sifatini baholash tizimi sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data) tahliliga asoslanishi lozim, bu esa har bir talabaning individual yutuqlari va kamchiliklarini aniq tashxislash imkonini beradi. Bunday innovatsion yondashuv oliy ta’lim tizimining raqobatbardoshligini ta’minlab, mamlakatning intellektual salohiyatini oshirishga va iqtisodiyot uchun yuqori malakali, zamonaviy fikrlaydigan mutaxassislar yetkazib berishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida. PF-5847-son Farmoni. – Toshkent, 2019 yil 8 oktyabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. Oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayonini kredit-modul tizimi bilan tashkil etish tartibi to‘g‘risida. 824-son qarori. – Toshkent, 2020 yil 31 dekabr.
3. Muslimov N.A. va boshqalar. Kredit-modul tizimida o‘quv jarayonini tashkil etish va boshqarish. – Toshkent: “Fan va texnologiyalar”, 2021.
4. O‘ljaev I.B. Oliy ta’limda ta’lim sifati menejmenti va kredit tizimi: o‘zaro bog‘liqlik tahlili. – Toshkent: Iqtisodiyot va ta’lim, 2022.
5. Bologna Process. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). – Brussels: EURASHE, 2015.
6. EUA (European University Association). Trends 2024: European Higher Education through the Digital and Green Transitions. – Brussels, 2024.
7. Knight J. Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales. – Journal of Studies in International Education, 2004 (Classic reference for credit mobility).
8. Rahimov B.H. Kredit-modul tizimida talabalar mustaqil ishini tashkil etish va baholash metodikasi. – Pedagogika jurnali, 2023.